

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 2 (4)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali 2-son 2026 yil*

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

2

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Аслонов С.М., Амиджанова М.М. Развитие бизнес-идей (стартапов) предпринимательской деятельности в Республике Таджикистан.....	7
Умаров И.Ю. Современные тенденции инновационного развития пищевой промышленности Узбекистана.....	13
Akbaraliyeva D., Mirzamahmudova M. Bank tizimi tarixi va rivojlanishi.....	16
Mamajonova N.A. Qurilish korxonalarida innovatsion boshqaruv faoliyati samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari arxitekturasi.....	22
Ahmadkulov D.R., Xamrayev O.Y., Khattobov U.B. Kriptovalyutaga soliq solishda jahon tajirabasi va muammolar.....	25
Toshpulatov A.M. Qurilish materiallari sanoati korxonalarining ishlab chiqarish hajmini baholash usullari.....	30
Bahromov Sh.F. Jahonda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning (TXXI) iqtisodiy rivojlanish bilan bog‘liqligini tahlili.....	34
Kalmuratov B., Izzetov B., Yusupova J., Shamuratova A. Calculation in econometric models of human capital financing in innovation management in Uzbekistan.....	39
Sultonov B.M. Oilaviy korxonalar faoliyatini boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmiga ta‘sir etuvchi omillar va ularni baholash asoslari.....	43
Юсупов М.Х. Фарғона вилояти маҳаллаларида ижтимоий омилларнинг иқтисодий барқарорликка таъсири: демография, гендер ва миграция таҳлили.....	47
Жаббаров К.Й., Жалолов И.Х., Эркинов М.Д. Молиявий ҳисобот тизимининг моҳияти ва шаклланиш бошқичлари.....	57
Гулямова Н.Х. Саноат корхоналарини инновацион ривожланиши ва миллий иқтисодиёт ўсиши.....	61
Arziboyeva R.S. Banklarda asosiy vositalar va mablag‘lar hisobini takomillashtirish.....	64
To‘raboyev Q.Q. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mamlakatimizda soliq tizimini modernizatsiya qilish va sun‘iy intellekt hamda Big Data yordamida nazorat.....	67
Tojiboyev I.I. Raqamli biznes va elektron tijoratni soliqqa tortishning dolzarb masalalari va yechimlari.....	70
Xolmirzayev I.O. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari faoliyatining rivojlantirishning iqtisodiy yo‘llari.....	74
Saidova M.J. Sanoat tarmoqlari transformatsiyasi sharoitida texnologik eskirish va modernizatsiya muammolari.....	79
Usmonova N.A. Andijon viloyatida kichik korxonalar faoliyat samaradorligiga ta‘sir etuvchi omillarni statistik va ekonometrik tahlil qilish.....	83
Xaydarov M.T., Jannazarova G.K. Bozor infrastrukturasi va uning rivojlanish istiqbollari.....	87
Худайназарова Д.Г. Фармацевтика корхоналарида харажатларга доир ахборотларни бухгалтерия ҳисоботларида очиб бериш тартибини такомиллаштириш.....	93
Madaminov A.M. O‘zbekistonda sanoat tarmoqlari faoliyatida oziq-ovqat sanoati rivojlantirish istiqbollari.....	99
Zufarova G.A. Kambag‘al va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish masalalari.....	103
Ergashev I.I. Kichik korxonalar investitsiyaviy jozibadorligini samarali boshqarishda jahon amaliyoti tajribasi.....	106
Sativaldiyeva G.X. Ijara munosabatlarini mohiyati, ahamiyati va tasniflanishi.....	110
Kamilova A.N. Sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirishda mehnatni normalashtirish tizimining o‘rni va ahamiyati.....	115
Базарова Г.Г. Занятость населения в Узбекистане – теоретико-методологические основы анализа и практические механизмы решения проблем.....	119
Turabov B.T. Byudjet taqchilligi va xalqaro moliyaviy oqimlarning ta‘siri.....	125
Xamzaev A.N. Mamlakatimizda kapital bozorini rivojlantirish yo‘llari.....	131
Xamzaev A.N., Mirzajonov M. Mamlakatimizdagi xususiy korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo‘llari.....	136

Raximova L.Sh. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida ayollar tadbirkorligining roli va uning turmush farovonligiga ta’siri.....	141
Nosirov S.N. ESG tamoyillarini joriy etish orqali sug’urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish mexanizmlari.....	146
Maxkamov X.M. Tijorat banklarida muammoli kreditlar ulushini kamaytirishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	150
Hamrakulova M.F. Sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruv mexanizmlarining mahsulot sifati va bozor raqobatbardoshligiga ta’siri.....	153
Mirzayeva L.S. O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozoridagi aksiyalar likvidligini oshirish yo‘llari.....	157
Очилов Ж.Ж. Инновацион ривожланишда кичик бизнес фаолияти экотизимининг роли..	160
Usubjonov Z.V. Qurilish materiallari bozori mohiyati va uning xususiyatlari.....	165
Bekmurodov N.X. Hududiy iqtisodiy rivojlanishning nazariy asoslari va konsepsiyalari.....	170
Yusupova M.B. Zamonaviy boshqaruv tizimi va strategik boshqaruv hisobi.....	175
Xudayberdiyev O.A. Globallashuv sharoitida elektron tijorat orqali tadbirkorlik subyektlarining xalqaro savdo munosabatlarini rivojlantirish mexanizmlari.....	179
Bo’stonova N.A. Andijon viloyatida kichik biznes subyektlarining salohiyatini tahlili.....	187
Bo’stonova N.A., Nematjonova R.D. O‘zbekistonda aholining daromadlari va iste’mol xarajatlarining biznes rivojlanishiga ta’siri.....	192
Hamidova Sh.O. Sanoat korxonalarida mehnatni tashkil etish va boshqarish samaradorligi tahlili.	196
Abdullayeva Z.S. Maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatining ijtimoiy va institutsional samaradorligi.	199
Duvshatova N.K. Hududlararo iqtisodiy nomutanosiblikni tartibga solishda investitsion yondashuvlarning samaradorligi.....	203
Усманова А.Б. Цифровая составляющая устойчивого развития региональной туристской системы (на примере Бухарской области).....	207
Qidirniyazov A.Sh. Uy-joy qurilishida kapital qo‘yilmalar hajmi va yakuniy natijalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni ekonometrik modellashtirish.....	213
Dexkanova Sh.K. Aylanma iqtisodiyotning barqaror rivojlanishdagi ro‘li.....	217
Gulimboyev S.I., Rejapov X.X. Aholining farovonligini ta’minlashda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning o‘rni.....	221
Mamatov B.S. O‘zbekistonning investitsion imkoniyatlari: asosiy tendensiya va natijalar.....	226
Kamoldinova N.A. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish – ular bandligini ta’minlashning asosi.	231
Aminboyev J.O. Amortizatsiya hisobida foydali xizmat muddatini aniqlash: nazariy va amaliy yondashuvlar.....	235
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda kadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	241
Usmanova S.S. Innovative development of the pharmaceutical industry.....	245
Faxriddinova N.N. Yashil tadbirkorlik va uning iqtisodiyotdagi o‘rni.....	250
Захирова Г. Тиббий туризм хизматлари бозори ривожланишининг хориж тажрибаси.....	254
Абдуллоев А.Ж. Барқарор ривожланиш стратегияси асосида минтақавий саноатлашувни амалга оширишнинг хорижий мамлакатлар амалиёти.....	258
Sharapova N.K. Hududlarni barqaror rivojlantirish dasturlarini xalqaro standartlar tizimiga moslashtirish imkoniyatlari.....	264
Rahmatullayeva D.O. Demografik omillar va bandlik samaradorligi o‘rtasidagi munosabatlar..	272

BOZOR INFRASTRUKTURASI VA UNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

ИНФРАСТРУКТУРА РЫНКА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЁ РАЗВИТИЯ

MARKET INFRASTRUCTURE AND ITS DEVELOPMENT PROSPECTS

Xaydarov Miryakub Tojievich

O‘zbekiston Milliy universiteti, Iqtisod fanlari nomzodi, dotsent

Jannazarova Gavhar Kaipnazarovna

O‘zbekiston Milliy universiteti, katta o‘qituvchi

Annotatsiya

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq, jamiyatning asosini ijtimoiy yo‘naltirilgan bozor iqtisodiyoti tashkil etadi. So‘nggi yillarda bozor iqtisodiyotini rivojlantirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirishda sezilarli yutuqlarga erishildi. Biroq, bozor iqtisodiyoti infratuzilmasini yaratish va rivojlantirish borasida ham nazariy, ham amaliy jixatdan muhokama qilinadigan masalalar saqlanib qolmoqda. Ushbu maqolada ushbu muammolarni hal qilish yondashuvlari ko‘rib chiqildi.

Kalit so‘zlar: Bozor, infratuzilma, iqtisodiy maktablar, islohotlar, bank sektori, fond birjasi, mehnat bozori.

Согласно конституции Республики Узбекистан, основу общества составляет социально ориентированная рыночная экономика. В последние годы достигнуты видимые успехи по осуществлению реформ, направленных на развитие рыночной экономики. Вместе с тем, остаются вопросы как теоретического, так и практического плана по становлению и развитию инфраструктуры рыночной экономики. В статье рассмотрены подходы к решению в этой сфере проблем.

Ключевые слова: Рынок, инфраструктура, экономические школы, реформы, банковский сектор, фондовая биржа, рынок труда.

In accordance with the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the basis of society is a socially oriented market economy. In recent years, significant progress has been made in implementing reforms aimed at developing a market economy. However, issues remain to be discussed in terms of the creation and development of a market economy infrastructure, both theoretically and practically. This article considers approaches to solving these problems.

Keywords: Market, infrastructure, economic schools, reforms, banking sector, stock exchange, labor market.

Bozor infratuzilmasi masalasi 20-asrning o‘rtalaridan boshlab iqtisodiy nazariyada muhim o‘rin tutib kelmoqda. Bozor infratuzilmasi tovar, moliyaviy va boshqa bozorlarning samarali ishlashini ta‘minlaydigan institutlar, tashkilotlar va mexanizmlar to‘plami sifatida qaraladi. Klassik va neoklassik nazariyada (A. Smit, A. Marshall) infratuzilma kategoriyasi to‘g‘ridan-to‘g‘ri tahlil qilinmagan, balki bozor almashinuvi, transport va qonunchilik to‘siqlari shartlarini muhokama qilishda mavjud bo‘lgan.

Bozor infratuzilmasini tushunish institutsional iqtisodiyot doirasida rivojlandi, bu esa infratuzilmani nafaqat ma‘lum bir tizimning normal ishlashini ta‘minlaydigan, balki tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradigan yoki oshiradigan va savdo jarayonlarining yoki o‘zaro foydali iqtisodiy almashinuvlarning bashorat qilinishini kuchaytiradigan omil bo‘lib xizmat qiladigan institutlar tizimi sifatida qaraydi.

2017-yildan beri O‘zbekiston iqtisodiy jarayonlarni har tomonlama takomillashtirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Jumladan, bir nechta strategik rivojlanish dasturlari va investitsiya dasturlarini qabul qilindi. Hozirgi strategiya moliyaviy, transport, logistika va raqamli infratuzilmani rivojlantirishga qaratilgan. Bu sezilarli yutuqlarga olib keldi (tartibga solish tizimini takomillashtirish, to‘lovlarni raqamlashtirish, xususiylashtirish va kapital bozorini rivojlantirish rejaları amalga oshirilib bormoqda), ammo tarkibiy kamchiliklar saqlanib qolmoqda: fond bozori operatsiyalarining pastligi, davlat kompaniyalari va banklarining muhim roli va ba’zi mintaqalarda huquqlarini ta’minlash va infratuzilma salohiyatidagi kamchiliklar[1].

Shu bilan birga, mamlakat uchun qabul qilingan Strategik rivojlanish dasturini amalga oshirish, amalga oshirilayotgan islohotlarni ularni ijtimoiy yo‘naltirilganligi nuqtai nazardan baholanishi va bozor infratuzilmasini yanada rivojlantirishni talab qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi bozor iqtisodiyoti, institutsional iqtisodiyot va iqtisodiy fanning boshqa sohalaridagi tadqiqotchilarning bozor infratuzilmasi holatini baholashga qaratilgan nazariy yondashuvlariga asoslangan. Tavsiyalarni ishlab chiqish ijtimoiy yo‘naltirilgan iqtisodiyot mezoniga asoslangan bo‘lib, jamoat va jamiyat manfaatlarini shaxsiy va individual manfaatlardan ustun qo‘yishning mahalliy an‘analarini nazarda tutadi.

Klassik maktab mualliflari almashinuv sharoitlari va bozor mexanizmining erkin ishlashining rolini ta’kidladilar. Biroq, infratuzilma asosan mustaqil tahlil obyekti emas, balki tashqi muhit sifatida ko‘rib chiqildi.

Neoklassik nazariyada L. Walras[2] va A. Marshall asarlarida bozor infratuzilmasini tahlil qilish bozor muvozanatiga qaratilgan bo‘lib, infratuzilma xarajatlar va axborotga kirishga ta’sir qiluvchi omillar nuqtai nazardan ko‘rib chiqiladi.

Institutsional iqtisodiyot nazariyasi vakillari D. Nort[3], O. Williamson va R.H. Coase[4] infratuzilmani rasmiy va norasmiy institutlar tizimi sifatida tahlil qilish uchun asos yaratdilar. Bozor infratuzilmasi tizimida institutsional iqtisodchilar huquqiy normalarni, mulk huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini, moliyaviy va axborot tizimlarini hamda iqtisodiy sub’ektlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir tarmoqlarini ko‘rib chiqqandilar. Tranzaksiya xarajatlari nuqtai nazaridan, infratuzilmani rivojlantirish noaniqlikni kamaytirish mexanizmi sifatida qaraladi va shuning uchun uning samaradorligi bozor rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi deb baholanadi.

F. Perroux, V. Christaller va W. Isard o‘z asarlarida bozor infratuzilmasi mintaqaviy tadqiqotlar va hududiy rivojlanish tadqiqotlari nuqtai nazaridan baholanadi. Infratuzilma hududiy rivojlanish omili sifatida qaraladi. Ushbu yondashuvlarda quyidagilar alohida ahamiyatga ega: transport tarmoqlari, logistika, kommunikatsiyalar va bozorlarning fazoviy kirish imkoniyati. Ushbu yondashuv investitsiya bozori imkoniyatlarini tahlil qilish va investitsiya muhitini, mintaqaviy sanoat siyosatini va mintaqalararo savdo oqimlarini baholash uchun ishlatiladi.

Ilmiy adabiyotlarda odatda iqtisodiyotda bozor infratuzilmasining bir qator asosiy funksiyalari aniqlanadi, jumladan:

1. Logistika orqali tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarilishini oshirish.
2. Tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish.
3. Ichki bozor shaffofligini (ochiqligini) ta’minlash.
4. Raqobatni rivojlantirish va bozor mexanizmlarini qo‘llab-quvvatlash.
5. Mulk huquqlari va shartnomalarini kafolatlash.
6. Bozor ishtirokchilari o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni ta’minlash.
7. Innovatsiya va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash.

Nort va Legrandning ishlarida huquqiy muhit bozor rivojlanishining asosiy elementi ekanligi ta’kidlangan. O‘zini huquqiy muhit bilan cheklamasdan, umuman olganda, nafaqat qonunchilik va huquqiy tizim, balki butun institutsional va huquqiy infratuzilma bozor infratuzilmasini shakllantiruvchi asosiy omil ekanligini ta’kidlash kerak. Institutsional va huquqiy tizim ichida quyidagilarni ta’kidlash kerak:

- qonunchilik normalari;
- sud tizimi;
- mulk huquqlarini himoya qilish mexanizmlari;

- monopoliyaga qarshi organlar.

Shuni ta'kidlash kerakki, institutsional va huquqiy infratuzilma nafaqat asosiy shakllantiruvchi omil, balki o‘zi ham bozor infratuzilmasining muhim elementi hisoblanadi.

Bundan tashqari, ilmiy adabiyotlarda bozor infratuzilmasining tarkibi va tuzilishida quyidagi elementlar guruhlarini aniqlangan:

Logistika va savdo infratuzilmasi:

- birjalar va auksionlar,
- transport tizimlari,
- omborlar,
- logistika operatorlari,
- savdo markazlari va platformalari.

So‘nggi o‘n yillikdagi tadqiqotlar raqamli logistika va onlayn platformalarni infratuzilmaning yangi shakli sifatida o‘z ichiga oladi.

Moliyaviy infratuzilma:

- banklar va kredit muassasalari,
- bank bo‘lmagan moliya institutlari,
- fond birjalari,
- sug‘urta kompaniyalari,
- kliring markazlari.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan moliyaviy infratuzilma xavflarni kamaytirishga va tadbirkorlik faoliyatini kengaytirishga yordam beradi. Axborot infratuzilmasi, jumladan:

- marketing agentliklari,
- axborot va tahlil markazlari,
- statistik xizmatlar,
- raqamli platformalar.

Raqamli iqtisodiyotda tadqiqotlar Big Data, onlayn bozorlar, blokcheyn va elektron to‘lovlarning rolini ta'kidlaydi.

Innovatsiyaga asoslangan iqtisodiyotga o‘tish va global texnologik tendentsiyalarga e’tibor qaratish bozor infratuzilmasini yanada rivojlantirishdagi hozirgi tendentsiyalarga kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda. Innovatsion ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga o‘tishning hozirgi bosqichi quyidagi xususiyatlarga ega:

- innovatsion texnologiyalarga urg‘u berish: Sun’iy Intelekt (AI), biotexnologiya, robototexnika va nanotexnologiya;
- startaplar va innovatsion tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash;
- innovatsion ekotizimlarni rivojlantirish;
- ochiq innovatsiya va xalqaro hamkorlik;
- barqaror rivojlanish va yashil texnologiyalarga e’tibor qaratish;
- iqtisodiyot va davlat boshqaruvining raqamli transformatsiyasi.

Tabiiyki, bu tendentsiyalar raqamli bozor infratuzilmasiga qiziqishning ortib borishida aks etadi. Xalqaro va global miqyosda raqamli bozor infratuzilmasining eng yorqin misollari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- bozor maydonlari (Amazon, Alibaba),
- raqamli to‘lov tizimlari,
- logistika ekotizimlari,
- platforma biznes modellari,
- elektron shartnoma tizimlari.

Yangi tadqiqotlar (F. Fukuyama, K. Schwab[5]) infratuzilmaning transformatsion rolini quyidagilar kontekstida ta'kidlaydi:

- Sanoat 4.0,
- sun’iy intellekt,
- ta’minot zanjirlarini raqamlashtirish,
- platforma iqtisodiyotini rivojlantirish.

Yuqoridagi nazariy tamoyillar va shakllanish va rivojlanishni tadqiq qilish yondashuvlariga asoslanib, biz O‘zbekiston Respublikasida bozor infratuzilmasining hozirgi holati va istiqbollarini keltirilgan xalqoro tajriba va ananalarga tayangan holda o‘rganish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Shu maqsadda biz turli tadqiqot loyihalari va xalqaro tashkilotlar va moliya institutlarining missiyalari doirasida o‘tkazilgan O‘zbekiston Respublikasida bozor infratuzilmasi holatini baholashni ko‘rib chiqdik. So‘nggi baholashlar natijalariga ko‘ra, bozor infratuzilmasi faoliyatida xalqaro tashkilotlar quyidagi muammolarga etiborni jalb qilmoqdalar:

1. Bank sektorining haddan tashqari konsentratsiyasi - yirik davlat banklari va davlat ta'siri muhim omil bo‘lib qolmoqda;

2. Rasmiylarning xususiy sektor rolini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli rejalariga qaramay, xususiylashtirish va konsolidatsiya sekin davom etmoqda.

3. Bundan tashqari, Xalqaro valyuta jamg‘armasi hisobotida risklarni boshqarish va shaffoflikni kuchaytirish talablarining yetarli emasligi qayd etilgan[6].

Xalqaro valyuta jamg‘armasi va Jahon banki missiyasi mutaxassisleri tomonidan o‘tkazilgan xalqaro baholashlar (2024-2025-yil noyabr) bank nazorati sohasidagi yutuqlarni va moliyaviy barqarorlik mexanizmlarini mustahkamlash rejalarini hujjatlashtirdi: Moliyaviy barqarorlik Kengashini yaratish, depozitlarni sug‘urtalash tizimini ishlab chiqish va tartibga solish standartlarini xalqaro amaliyotlar bilan uyg‘unlashtirishga qaratilgan sa'y-harakatlar[7]. Raqamli to‘lovlarning ma'lum darajada o‘sishi va fintech o‘yinchilarining (Click, Payme va boshqalar) faolligi ham kuzatilmoqda. O‘zbekiston hukumati fintech uchun tartibga solish vositalarini ochish va kengaytirishni rag‘batlantirmoqda (2025-2026 yillarga mo‘ljallangan rejalar e‘lon qilingan). Bu to‘lovlarning qulayligini va ko‘chmas mulk va moliyaviy xizmatlar bozorida raqobatni oshiradi.

Fond bozori va obligatsiyalar savdosi (IPO) kapital bozori dinamikasi ijobiy tendentsiyalarni ko‘rsatmoqda. Masalan, Toshkent fond birjasi o‘z ro‘yxatlari va vositalarini asta-sekin kengaytirmoqda (obligatsiyalar chiqarilishi, emitentlar sonining ko‘payishi - birjaning choraklik sharhlariga qarang). Toshkent fond birjasi 2025 yilning birinchi yarmida savdo hajmining 17 baravar o‘sishini ko‘rsatdi va 12 trillionga yetdi[8].

Bundan tashqari, mutadasi hukumat tashkilotlari Milliy investitsiya jamg‘armasi va xalqaro menejerlar orqali davlat aktivlarini xususiylashtirish tashabbuslarini bir necha bor taklif qilgan. Xorijiy investorlarni jalb qilish va kompaniyalarni chet elda ro‘yxatga olish rejaları amalga oshirilmoqda. Bu esa korporativ qayta qurish va ma'lumotlar oshkor etilishini oshirish sharti bilan kapital bozorlarini sezilarli darajada oshirishi mumkin[9].

Logistika, transport va savdo infratuzilmasida ham ijobiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Transport yo‘laklarini rivojlantirish, temir yo‘llarni modernizatsiya qilish va yuk tashish hajmining o‘sishi bo‘yicha davlat dasturlari faol ravishda ilgari surilmoqda. Bunga 2023–2024 yillar uchun ma'lumotlariga ko‘ra, tranzit va ichki yuk tashish hajmining sezilarli darajada o‘sishi dalildir. Hukumat eksport logistikasini kengaytirish va transport markazlarini yaratishni faol ravishda rejalashtirmoqda[10]. Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki (OTB), Islom taraqqiyot banki (ITB) va boshqa xalqaro hamkorlar infratuzilmani mustahkamlash va logistikani raqamlashtirish bo‘yicha loyihalarni moliyalashtirmoqda, ular tegishli hisobotlarda ijobiy baholar va tavsiyalar oldi[11].

Muayyan transport yo‘laklari, ombor infratuzilmasi va chegara o‘tish joylaridagi o‘tkazish qobiliyatida to‘siqlar mavjudligi xalqaro tashkilotlar tarafidan etirof etilmoqda. Tranzit logistikasi xalqaro yo‘laklar (Xitoy-Yevropa, Janubiy Osiyo) bilan yanada integratsiyani talab qiladi. O‘zbekiston ikki tomonlama dengizga chiqish imkoniyati bo‘lmagan mamlakat bo‘lib, u tranzit mamlakatlarga (Qozog‘iston, Turkmaniston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Afg‘oniston) ob'ektiv ravishda qaramligini oshiradi. Bu quyidagilarga olib kelmoqda:

- logistika yo‘nalishlarining kengayishi;
- transport xarajatlarining oshishi;
- qo‘shni davlatlarning siyosiy va infratuzilma barqarorligiga bog‘liqlik.

Asosiy to‘siqlar hali ham mavjud:

- avtomobil va temir yo‘l nazorat punktlarida tirbandlik;
- bojxona va fitosanitariya nazoratining amalga oshirish jarayunlarining uzoq davom etishi;

- raqamlashtirishning yetarli emasligi va xizmatlar o‘rtasidagi muvofiqlashtirishning sustligi. Muammo, ayniqsa, afsuzki quyidagi yo‘nalishlarda dolzarbdir:
- O‘zbekiston - Qozog‘iston;
- O‘zbekiston - Qirg‘iziston;
- O‘zbekiston - Turkmaniston.

Axborot va raqamli infratuzilma sohasida O‘zbekistondagi davlat idoralari maxsus rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqdilar. Davlat xizmatlarini faol raqamlashtirish, elektron platformalarni rivojlantirish va mobil va onlayn to‘lovlarning o‘sishi bozor shaffofligini oshirishga va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi. Hukumat sun‘iy intellekt salohiyatidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, jumladan, ma‘lumotlar markazi imkoniyatlarini kengaytirish orqali soliq/investitsiya zonalarini ishga tushirmoqda. Shu bilan birga, raqamli qimmatli qog‘ozlar savdosi, ma‘lumotlarni himoya qilish va kiberfiribgarlikdan himoya qilish uchun tartibga solish bazasini yanada mustahkamlash zarurati saqlanib qolmoqda. Shu munosabat bilan raqamli qimmatli qog‘ozlar platformasini yaratish va fintech qoidalarini joriy etish rejaları ishlab chiqilmoqda.

Xalqaro tashkilotlar, birinchi navbatda Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg‘armasi institutsional muhit va biznes muhitida sezilarli islohotlarni e‘tirof etdi. Valyuta rejimini liberallashtirish, investorlar uchun protseduralarni soddalashtirish va ma‘muriy to‘siqlarni kamaytirish borasida yutuqlarga erishildi. Shu bilan birga, xalqaro tashkilotlar yanada qat‘iy xususiylashtirish siyosati, monopoliyaga qarshi kurash va korporativ tartibga solishni kuchaytirish, shuningdek, sud amaliyoti va investorlarni himoya qilishni takomillashtirish zarurligini ta‘kidlamogda[12].

So‘nggi yillarda butun dunyoda keskin jarayonlar tezlashdi. Bu jarayonlar xalqaro munosabatlar, ichki va tashqi siyosat, ijtimoiy masalalarning barcha jihatlarini qamrab oldi va, albatta, iqtisodiy qarama-qarshiliklar kuchaymoqda. Kapitalizm (hozirda bozor iqtisodiyoti deb ataladi) yanada chuqurroq global inqirozni boshdan kechirmoqda, ya‘ni ishlab chiqarishning ijtimoiy tabiati va ijtimoiy mehnat natijalarini xususiy kapitalistik o‘zlashtirish o‘rtasidagi qarama-qarshiliklar chuqurlashmoqda, va boshqa turlarda kechmoqda. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg‘armasi bozor iqtisodiyotining asosiy mafkurachilari sifatini saqlab bormogdalar.

Global iqtisodiy rivojlanishning hozirgi bosqichida bu chuqurlashib borayotgan qarama-qarshiliklar mintaqalashtirish, tarif urushlari va savdo to‘siqlari foydasiga globalizatsiya jarayonlarining rad etilishida ifodalanadi. Ko‘pgina hollarda, bu qarama-qarshiliklar xalqaro transmilliy korporatsiyalar, moliyaviy guruhlar va ularning manfaatlarini ifodalovchi siyosiy tuzilmalar o‘rtasida jahon mintaqalari va iqtisodiyot tarmoqlari ta‘sir doiralarini qayta taqsimlashga qaratilgan to‘g‘ridan-to‘g‘ri harbiy to‘qnashuvlarda ham namoyon bo‘lmoqda. Ko‘pgina mamlakatlarda ijtimoiy muammolar, qashshoqlik va ekologik muammolar yomonlashdi va bozor-kapitalistik iqtisodiyotning doimiy hamrohlari bo‘lgan "ortiqcha odamlar armiyasi" uchun yashash sharoitlari yomonlashdi.

Milliy valyutaning konvertatsiya qilinishini ta‘minlash, O‘zbekiston Respublikasining global iqtisodiyotga xalqaro integratsiyalashuv jarayonini tezlashtirdi. Xalqaro mehnat taqsimotida O‘zbekiston xom ashyo ishlab chiqaruvchi mamlakatlar qatorida bo‘lib qolmoqda va xalqaro mehnat bozorlariga arzon ishchi kuchi yetkazib beruvchi sifatida mustahkam mavqega ega bo‘lmoqda.

Hozirgi tendentsiyalarni hisobga olgan holda, bozor infratuzilmasini yanada rivojlantirish bilan bog‘liq eng muhim savol bu infratuzilma qanday maqsadlarga xizmat qilishidir. O‘zbekistonning iqtisodiy o‘sishi ancha barqaror ekanligi va bozor infratuzilmasini rivojlantirishning umumiy yo‘nalishi shubhasizdir. So‘nggi yillarda O‘zbekistonning yalpi ichki mahsuloti (YaIM) tez suratlarda o‘smoqda. 2025 yilning birinchi yarmida 7,20 foizga o‘tdi. O‘zbekistonning yillik YaIM o‘sish sur‘ati 2002 yildan 2025 yilgacha o‘rtacha 6,77 foizni tashkil etdi[7].

Biroq, mamlakatning iqtisodiy o‘sishi qay darajada mos keladigan ijtimoiy yo‘nalish bilan birga keladi? Bu jarayonlar – iqtisodning tez suratda o‘sishi va ijtimoiy yonaltirilganligida qanday qarama-qarshiliklar mavjud? Umumiy infratuzilma va xususan, bozor infratuzilmasini rivojlantirish qaysi maqsadlarga yo‘naltirilgan: O‘zbekiston jamiyatining ijtimoiy yo‘nalishini ta‘minlashga yoki

faqat foyda olishga qaratilganmi? Agar bunday qarama-qarshiliklar mavjud bo‘lsa, ularni qanday omillar qo‘zg‘atmoqda va ularni qanday hal qilish mumkin?

Adabiyotlar va turli axborot manbalari tahlili shuni ko‘rsatadiki, bozor infratuzilmasi konsepsiyasi klassik nazariyada infratuzilmani tashqi bozor omili sifatida tushunishdan institutsional va yaqinda raqamli paradigmalarga tayangan iqtisodiyotning asosiy tizimni shakllantiruvchi elementi sifatida tan olinishigacha rivojlandi.

Zamonaviy nuqtai nazardan, bozor infratuzilmasi - bu bozorning samarali ishlashini ta'minlaydigan va iqtisodiy noaniqlikni kamaytiradigan institutlar, tashkilotlar va texnologiyalarning murakkab tizimidir.

Xalqaro tashkilotlar O‘zbekiston bozor infratuzilmasini rivojlantirishda sezilarli yutuqlarni qayd etdilar. Biroq, ular ba'zi davlat kompaniyalarining past shaffofligi va korporativ boshqaruv tamoyillarini joriy etish zarurati bilan bog‘liq ma'lum xavflarni ham qayd etdilar. Ularning fikricha, bu uzoq muddatli xorijiy kapitalni jalb qilishdagi asosiy to‘siqlardir. Biroq, shuni ta'kidlash kerakki, Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini (IFRS) joriy etishda erishilgan yutuqlar bilan bu muammolar asta-sekin hal qilinmoqda.

O‘zbekistonda bozor infratuzilmasini yanada rivojlantirish bo‘yicha qaror qabul qilishning asosiy mezoni uning ijtimoiy yo‘nalishi hisoblanadi. Shu munosabat bilan xalqaro tashkilotlarning quyidagi tavsiyalari:

Mamlakatga muvaffaqiyatli dastlabki ommaviy takliflar (IPO) va kapital oqimini tezlashtirish uchun korporativ islohotlarni tezlashtirish; Xususiylashtirishga mo‘ljallangan kompaniyalar tomonidan tijorat ma'lumotlarini to‘liq oshkor qilish;

Bozor likvidligini rivojlantirish, bozor yaratuvchilarini rag‘batlantirish, vositalar doirasini kengaytirish va xalqaro brokerlarni jalb qilish;

Ushbu tavsfiyalarni amaga oshirishda milliy iqtisodiyotning ijtimoiy yo‘nalishi nuqtai nazaridan yondashish maqsadga muvofiqdir.

Shu bilan birga, bank sektorida nazorat va korporativ boshqaruvni kuchaytirish kabi tavsiyalar iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish nuqtai nazaridan amalga oshirilishi kerak. Bu tijorat banklarini nafaqat yuqori daromadli operatsiyalarni, balki, eng avvalo, mamlakat iqtisodiyotida progressiv tarkibiy o‘zgarishlarni imtiyozli moliyalashtirishga rag‘barlantirilishini nazarda tutadi.

Muhim infratuzilma loyihalari markazga asoslangan logistikaga investitsiyalarni va turli to‘siqlarni bartaraf etish uchun chegara protseduralarini raqamlashtirishni o‘z ichiga oladi. Xalqaro bozorlardagi tendentsiyalarni, ya'ni globallashtirish jarayonlarning nafaqat sekinlashuvi, balki ko‘p hollarda tarif urushlari va savdo to‘siqlari ko‘rinishidagi mintaqalashtirish foydasiga globalizatsiya jarayonlaridan voz kechishni hisobga olgan holda, qo‘shni davlatlar: Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston, Afg‘aniston va Turkmaniston bilan birgalikda logistika markazlari va xablarini rivojlantirish va bu mamlakatlarga eng ko‘p qulaylik yaratish tavsiya etiladi. Qisqa muddatda bu yondashuv samara bermasada, strategik nuqtai nazardan bunday yondashuv oqilonadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program-Financial System Stability Assessment https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2025/06/23/republic-of-uzbekistan-financial-sector-assessment-program-financial-system-stability-67987?utm_source=chatgpt.com
2. Вальрас Л. Элементы чистой политической экономии. — М.: Экономика, 2000.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. — М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997.
4. Коуз Р. Фирма, рынок и право. — М.: Новое издательство, 2007
5. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и создание процветания. — М.: АСТ, 2004.; Шваб К. Четвёртая промышленная революция. — М.: Эксмо, 2019.
6. Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program-Financial System Stability Assessment https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2025/06/23/republic-of-uzbekistan-financial-sector-assessment-program-financial-system-stability-567987?utm_source=chatgpt.com

7. Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program-Detailed Assessment of Observance-Basel Core Principles for Effective Banking Supervision August 8, 2025 <https://www.imf.org/-/media/files/publications/cr/2025/english/1uzbea2025004-source-pdf.pdf>
8. https://uz.kursiv.media/en/2025-07-17/tashkent-stock-exchange-sees-17-fold-surge-in-trading-volume-in-h1-2025/?utm_source=chatgpt.com
9. https://www.ft.com/content/436cb4c6-822e-4b27-b79a-3b5a838e87e1?utm_source=chatgpt.com
10. https://gov.uz/en/miit/pages/transport?utm_source=chatgpt.com
11. https://thedocs.worldbank.org/en/doc/9a1b20251d1688c58b83ce8d3baa250f-0080012023/original/Uzbekistan-InfraGov-Report.pdf?utm_source=chatgpt.com
12. https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/cem-2025?utm_source=chatgpt.com

УДК: 657.1

**ФАРМАЦЕВТИКА КОРХОНАЛАРИДА ХАРАЖАТЛАРГА ДОИР АХБОРОТЛАРНИ
БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБОТЛАРИДА ОЧИБ БЕРИШ ТАРТИБИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

**УЛУЧШЕНИЕ ПРОЦЕДУРЫ РАСКРЫТИЯ РАСХОДОВ В БУХГАЛТЕРСКОЙ
ОТЧЕТНОСТИ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ**

**IMPROVING THE PROCEDURE FOR DISCLOSURE OF EXPENSES IN THE
ACCOUNTING STATEMENTS OF PHARMACEUTICAL ENTERPRISES**

Худайназарова Дилноза Гафуровна

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти мустақил тадқиқотчиси
ORCID: 0009-0001-1083-2762

Аннотация

Мазкур илмий мақолада бухгалтерия ҳисоботлари, жумладан бугунги кунда амалда мавжуд бўлган молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботда харажатларга оид ишлаб чиқилган кўрсаткичлар таркиби тадқиқ этилган. Хўжалик юритувчи субъектлар томонидан тайёрланадиган ҳамда тақдим этиладиган ҳисоботлардан фарқли равишда фармацевтика корхоналари фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари инobatга олинган ҳолда молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига тўлиқ мос келувчи “Фойда ёки зарар ва бошқа умумлашган даромад тўғрисидаги ҳисобот” шакли ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: фармацевтика корхоналари, харажатлар бухгалтерия ҳисоби, бухгалтерия ҳисоботи, бошқарув ҳисоботи, молиявий ҳисобот, молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари.

В данной научной статье исследован состав показателей расходов, разработанных в бухгалтерской отчетности, в частности в отчете о финансовых результатах, действующем на сегодняшний день. В отличие от отчетов, подготавливаемых и представляемых хозяйствующими субъектами, разработана форма «Отчет о прибыли или убытке и прочем совокупном доходе», полностью соответствующая международным стандартам финансовой отчетности, с учетом специфических особенностей деятельности фармацевтических предприятий.

Ключевые слова: фармацевтические предприятия, бухгалтерский учет расходов, бухгалтерская отчетность, управленческая отчетность, финансовая отчетность, международные стандарты финансовой отчетности.